

“Təhsil əlaqələrimiz bütün əlaqələrdən önəmlidir”

Türkiyə Səfirliyinin təhsil müşaviri Nihat Böyükbaş hazırda bu ölkənin universitetlərində təhsil alan tələbələrə sayının 20 min nəfəri keçdiyini deyir

Azərbaycanla Türkiyə arasındakı qarşılıqlı münasibətlərdə təhsilin mühüm yeri var. Türkiyə Respublikasının Azərbaycanlı Səfirliyinin təhsil müşaviri Nihat Böyükbaş “Kaspi” qəzetinə müsahibəsində bu əlaqələrin get-gecə inkişaf etdiyini və hər iki ölkəyə töhfələr verdiyini deyir.

ORTAQ DİL, ƏN QƏDİM DÖVLƏT VƏ MƏKTƏBLƏR

- Nihat bəy, azərbaycanlı gənclərin Türkiyə universitetlərində təhsil almaq istəklərinin səbəbini necə izah edə bilərsiniz?

Türklərin torpaqları ən qədim, müstəqil dövlət Anadolu torpaqlarında yaranıb. Bu dövlətin də birləşirdiyi bir mədəniyyət vardı. Onlardan biri də təhsil mədəniyyətidir. Dolayısı ilə türk dünyasının ən qədim və inkişaf etmiş məktəbləri Anadolu torpaqlarındadır. Bunun səbəbi də uzunmüddətli, müstəqil bir dövlət qurmaqlarından qaynaqlanır. Yəni, məktəblər keçmişimizdən bu günə qədər bir mədəniyyətin əsəridir - bir səbəbi budur. Digər bir səbəbi dil olaraq iki ayrı dövlətin vətəndaşlarının anlaşa bildiyi tek ölkə Türkiyədir. Azərbaycan türkcəsi ilə Türkiyə türkcəsi arasında fərq olmadığı üçün xaricə gətdiyiniz zaman həyatınızı ən rahat yaşaya biləcəyiniz ölkə Türkiyədir. Yəni, türklər Azərbaycanda, azərbaycanlılar Türkiyədə olarkən heç bir tərcüməçiyə ehtiyac qalmır. Bu təhsil dilinə də təsir edir. Türk dünyasının təhsil dilini həyata keçirən, dünya çapında universitetləri, məktəbləri olan tek coğrafiyası Anadoludadır. Eyni dili danışdıqlarına görə azərbaycanlı tələbələr Türkiyədəki universitetlərdə oxumaları həm asandır, həm də maddi olaraq daha yaxşı imkanlara sahib olurlar. Türkiyədəki tələbələr də təhsil üçün Azərbaycana gəlirlər.

- Türkiyə universitetlərində təhsil alan azərbaycanlı gənclərin sayı ilə bağlı hər hansı statistika varmı? Onlar ən çox hansı şəhərlərdə oxuyurlar, hansı ixtisaslara üstünlük verirlər?

Azərbaycandan Türkiyəyə oxumağa gələn bizə bizim vasitələrimizdir. Çünki biz onların dosyalarının hazırlanmasına və dəqiqliyinə zəmanət veririk. Dünya ölkələrində Türkiyədə təhsil alan gənclərin ümumi sayı 170 mindir. Onların təqə 20 mini Azərbaycandan gəlirlər. Demək Türkiyə universitetləri bu tələbələrə 100/13-ünü Azərbaycandan alır. Türkiyənin Təhsil Nazirliyinin dünyanın 46 ölkəsində təhsil müşavirliyi fəaliyyət göstərir. İş gərçinliyi daha çox olan da Azərbaycandakı müşavirlikdir.

- Bu rəqəmlər ildən-ildə artırmı?

Bəli, ildən-ildə artır. Ortalama ildə iki min tələbə artımı qeydə alınır. Səbəbi isə Türkiyədəki yaxşı universitet saylarının artması ilə bağlıdır. Fiziki baxımdan da universitet sayları artır. Bu gün Türkiyədə 220 civarında universitet fəaliyyətdədir. Türkiyənin bütün rayonlarında universitetlər fəaliyyət göstərir. İstanbul, Ankara, İzmir kimi böyük şəhərlərdə 1-dən çox universitet var. Bu universitetlər azərbaycanlı tələbələr üçün yaxşı imkanlar yaradır. Azərbaycanlı gənclər daha çox İstanbul universitetlərinə üstünlük verirlər. Çünki bu şəhərlərdə çox universitet var. Sonra üstünlük verdikləri şəhər Ankara, daha sonra İzmir və Türkiyənin digər şəhərləridir. Azərbaycanlı tələbələr daha çox tibb, hüquq, mühəndislik sahələrində təhsil alırlar.

TİBB SAHƏSİNİN AĞIR İMTAHANI

- Sizinlə müsahibəyə gələrkən övladları Türkiyədə oxuyan və bu arzuda olan iş yoldaşlarımız bezi suallarını ünvanladılar. Onları ən çox maraqlandıran Türkiyə universitetlərində təhsil haqqının ildən-ildə və bir neçə dəfə artmasıdır? Yəni “iki dövlət, bir millət” olma baxımından azərbaycanlılar üçün hər hansı güzəştlər ola bilərmi?

Tamamilə doğru söyləyirlər. Ancaq belə bir məsələ var - Türkiyədəki universitetlərin

təhsil haqlarının artımı dollar kursunun yüksəlməsindən qaynaqlanır. Bu Türkiyənin iqtisadiyyatı ilə bağlı bir məsələdir. Yoxsa, Azərbaycandan gələn tələbələrə məqsədli şəkildə özəl bir təhsil haqqı almaq kimi bir fikir yoxdur. Əksinə, bütün beynəlxalq tələbələrə təhsil haqlarına nəzər saldıqda, ən aşağı təhsil haqqı Azərbaycandan gələn tələbələrə alınır.

- Azərbaycanlı tələbələr Türkiyə universitetlərində tibb sahəsi üzrə təhsil almağa daha çox maraqlıdır. Elan olunan yerlərdə azərbaycanlılar üçün sayın çoxalması mümkündürmü? Yəni, gəlmək istəyənlər - tələbat çox, yerlər azdır.

Tibb fakültəsi açmaq əslində bahalı bir işdir. Həmçinin, xərci və oxumaq müddəti də çoxdur. Nə qədər çox tələbə yararlanırsa maliyyəyə o qədər artır. Digər tərəfdən, burada əsas

- Müəyyən hazırlıq kursları da vardır ki, “Türkiyə universitetlərinə yalnız orta təhsil sənədi və imtahanı keçirib” elanları ilə gəncləri cəlb edirlər. Bu cür təkliflər etibarlıdır-mi?

Türkiyədəki universitetlər tələbəni YÖS (Yabancı Örgenci Sınavı) imtahanları ilə cəlb edir. Bu imtahanı verməmiş heç bir tələbə orta məktəp sənədi ilə Türkiyə universitetlərinə daxil ola bilməz. Türkiyədəki universitetlər burada qəbul imtahanı keçirirlər. Dünyanın hər yerində belə bir imtahan var. Gənc, məsələn, İstanbul Universitetinin həyata keçirdiyi YÖS imtahanının nəticələrinə görə başqa bir universitetə qəbul ola bilər. Dünyanın hər tərəfində bu qayda var. Yeni Almaniyada da YÖS imtahanına giren bir gənc Türkiyə universitetlərində qeydiyyatdan keçə bilər.

giriş imtahanlarındakı bacarıqlardır. Tibb tələbəsi seçiminin ağır imtahanları vardır. Universitetə daxil olmadan əvvəl tələbələrə yaxşı hazırlaşmaları lazımdır ki, daxil ola bilsinlər. Bu, verilən yerlərin azlığından deyil, tələbələrə imtahanlardan keçməsinə asandır. Hətta Türkiyədən Azərbaycana gələn tələbələrə də ən böyük bölümü tibbdir. Necə ki, azərbaycanlılar Türkiyədəki tibb təhsilinə üstünlük verirlər, eləcə də Türkiyədəki Azərbaycanın tibb təhsilini tövsiyə edirlər.

- Sual yarıdan mövzularından biri təqaüdlə (burs) bağlıdır. Təqaüdü qazanmağın mexanizmi necədir?

Türkiyədə xarici tələbələrə yönəlik Xaricdə Yaşayan Türklər və Əqraba Topluluqları Komitəsinin (YTB) təşkil etdiyi təqaüd proqramı var. “Ən çox hansı tələbələr bu təqaüdü alırlar?” deyir, bura gəlmədən öncə o qurumun nümayəndələri ilə də söhbətlər etdim. Orda da daha çox Azərbaycan gələn tələbələrə təqaüd aldığını öyrəndim. İlk növbədə azərbaycanlı tələbələrə sayı çoxdur. Digər tərəfdən, Türkiyədəki özəl qurumlar, deməklər, “Başnazirlik yüksək təqaüd proqramı” var. Xaricdəki tələbələr də bundan yararlanırlar. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən türk iş adamlarının qurduğu ATİB kimi deməklər, Yunis Əmrə İnstitutu kimi təşkilatlar var ki, bu cür mənbələrdən təqaüd imkanları yarana bilər.

- Türkiyədəki təhsillə bağlı belə bir narahatlıq var: bəzən gənclərin təhsil aldığı universitetlərin diplomlarının Azərbaycanın Təhsil Nazirliyi tərəfindən tanınmadığı bildirilir. Bu problemi həll etmək üçün hər hansı danışıqlar aparılırmı?

Bu problem hamı üçün deyil. Burdan Türkiyəyə gedib məzun olan tələbələrə diplomları əsasən tanınır. Türkiyədə qapadılan universitetlər var. Türkiyədəki qanunlara uyğun olmadıqları üçün bir neçə universitetin diplomu tanınmır. Onlar da çox azdır. Bunlar bir terror təşkilatı ilə əlaqəlidir. Bunun universiteti çoxdan bitirənlərə aidiyyəti yoxdur.

DÜŞÜNƏN İNSANLARIMIZIN SAYI ÇOXALDI

- Bəzi azərbaycanlı gənclər Türkiyə universitetlərinə bitirdəndən sonra orada qalıb müxtəlif sahələrdə çalışmaq istəyirlər. Onlara çalışmaq izni hansı şərtlərlə verilir?

Bu cür məzunların sayı çoxdur. O cümlədən, Türkiyədən gələn Azərbaycan universitetlərindən məzun olanlar da burada çalışır. Bu, təbii bir prosesdir. Osmanlı dönmindən də xaricə gələn tələbələr oralarda oxuyub çalışıb biliblər. Azərbaycanlı gənclər də Türkiyədə diplomlarını aldıqdan sonra orada iş imtahanlarından keçib çalışma haqqı qazanırlar. Məsələn, tibb fakültələrini bitirib Türkiyə xəstəxanalarında çalışan çoxlu həkimlər var. Eləcə də, mühəndisliyi bitirib Türkiyədəki fabrikələrdə, çeşidli şirkətlərdə çalışan mühəndislərlə də rastlaşmışam. Türkiyə universitetlərini bitirib oradakı universitetlərdə və orta məktəblərdə rus dili müəllimi kimi çalışanları da çoxdur. Belə tələbələr rus dilini bildikləri üçün daha çox iş tapa bilərlər.

- Türkiyənin özündə necə, Qərb universitetlərinə meyl güclüdümrü?

Çox güclüdür. Avropa ilə bağlı bu tarix Osmanlı dövrünə qədər uzanır. Qərbdə bilik və texnoloji yaxşı öyrədildiyindən gənclərimiz ora gedir. Dolayısı ilə Qərbə olan meyl indi də davam edir. Ancaq Türkiyə osmanlıların təzminat dövründən bəri xarici ölkələrə davamlı tələbə göndərirdi və həmin tələbələr geri döndüyü üçün artıq öz ölkəmizdə Avropadakı səviyyədə universitetlər və məktəblər yarandı. Düşünən insanlarımızın sayı çoxaldı. Çoxaldıqca da artıq biz başqa ölkələrdən daha çox tələbə almağa başladığımız.

TƏHSİLİN HƏYATDAKI ROLU

- Bakıya oxumağa gələn türk tələbələrini sayı çoxdurmu? Onlar əsasən bölgələrdə ya paytaxtda təhsil alırlar?

Sovet dövründə hər şey dövlət tərəfindən həyata keçirilirdi. İş də, maaşı da dövlət verirdi. Hərbi xidməti bitirdəndən sonra gənclər dövlət tərəfindən işlə təmin olunurdu. Bu, tənbelliyə gətirirdi. Sovet coğrafiyasında “bu iş yerini açım, öz çörəyimi özüm qazanım” - düşüncəsi çox gec yarandı. Türkiyədə bu iş belə bir sistem altında həyata keçirilmədiyi üçün fərdi təşəbbüs daha rahat inkişaf etdi. Demokratik toplumlarda insanlar özlərini saxlamaq, öz qazanclarını əldə etmək üçün çabalamaq məcburiyyətində qalırlar. Dövlət hər şeyimizi təmin etmir. Dövlət sənə imkan verir, məktəp açır, təhsil verir, sonrasına özün qərar verməlisən. Türkiyədə burda oxumağa gələn tələbələr bitirdikdən sonra burdakı iş ehtiyaclarını daha rahat ödəyirlər. Məsələn, çay fabriki, tikinti və xidmət sektoru kimi sahələrdə fəaliyyət göstərilir. Əsasən boşluq olan sahələrdə işlər qurmağa çalışırlar. Zəmanla Azərbaycanda yaşayan vətəndaşlarımız da bu işi onlarla bərabər çalışaraq öyrənir, sonra öz işlərini qururlar. Bu da təhsilin bir növ həyatın içindəki roludur. Bizim gənclər bura gələrkən Türkiyədə öyrənmədiklərini öyrənirlər. Hazırda Azərbaycanda 2500 nəfər türk tələbə təhsil alır. Bu, Azərbaycanda oxuyan əcnəbi tələbələr 100/36-dır. Azərbaycana əcnəbi tələbələr ən çox Türkiyədən gəlir.

- Azərbaycandan, həmçinin çoxlu müəllimlər Türkiyə universitetlərində çalışır. Onların fəaliyyəti ilə bağlı nə deyə bilərsiniz?

Onların da sayı çoxdur. Məsələn, Türk tarixini ən yaxşı Azərbaycandan gələn müəllimlərin öyrətdiyini düşünürük. Burada qədim türk mədəniyyəti olduğu, sovet dövründəki təsirlərdən də dərslər aldıqları üçün daha yaxşı dərslər verirlər. Müəllimlik xüsusiyyətləri sovet dövründə daha yaxşı inkişaf etdiyindən onlar Türkiyədə bu işi daha yaxşı həyata keçirirlər.

- Bas elmi-tədqiqatlar sahəsində vəziyyət necədir?

Mən Türkiyədə universiteti bitirdikdən sonra doktorluq işimi Azərbaycanda müdafiə etmişəm. Türkiyədən gələn Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında faydalanan elmlərdən biriəm. Bu, elmi qurumun varlığı Türkiyədəki elm dalınca gələn gəncləri Azərbaycana gəlməyə təşviq edir. Bura gelişimin önəmli məqamlarından biri də bu fəaliyyətdir.

- Biz ölkələrdəki əlaqələrdən danışıq zamanı həmişə təhsil əlaqələrinin mühüm sayırıq. Bu əlaqələr ölkələrə nə verir?

Çox önəmli sualdır. Təhsil əlaqələrimiz bütün əlaqələrdən önəmlidir. Təhsil əlaqələri ölkələrin bir-birinə bənzər davranışları inkişaf etdirməsinə kömək edir. Qərbilər, özəlliklə ingilislər, fransızlar və amerikalılar dünyadakı bütün müstəmləkələrini öz məktəblərində yetişdirdikləri insan qaynaqları vasitəsi ilə idarə ediblər. Bu o deməkdir ki, sizin ölkənizdəki bir vətəndaşı alır, öz məktəblərində oxutdurur, dəyişdirir və o ölkələrə göndərilir. O insanı öz ölkəsinin çıxarları istiqamətində hərəkət etdirir. Bu baxımdan, təhsil çox güclü vasitədir. Türkiyə ilə Azərbaycandakı təhsil əlaqələrinin bu qədər sıx olmasının ən önəmli səbəbi eyni millətdən olmamız, eyni mədəniyyətə sahibliyimizdir. Bizim bir-birimizi dəyişdirməyə ehtiyacımız yoxdur. Biz bir-birimizi öyrətdiyimiz yerli və milli dəyərlərlə dəyərləndiririk. Ona görə vətəndaşlarımız uşaqlarını Azərbaycanda, Azərbaycan vətəndaşları isə öz övladlarını Türkiyədəki universitetlərdə oxutdurmağı istəyirlər. Əgər bu gün Azərbaycanla Türkiyənin beynəlxalq çıxarlarında birlikdə hərəkət etdiklərini görürüksə, bunun səbəbi məktəblərimizdə yetişdirdiklərimizdir. Bütün sahələrdəki işbirliyi önəmlidir, amma yüz illər sonra ölkələrimizin müstəqil, eyni bayraq və milli bayraqlar altında xoşbəxt olmaları məktəblərimizdə yaxşı yetişdirdiyimiz insan qaynaqları ilə çox əlaqəlidir. Biz eyni yolun yolçusu olduğumuzdan, Azərbaycan və Türkiyə vətəndaşları eyni dəyərlərdən gəldiyi üçün təhsil əlaqələrimiz bütün əlaqələrdən daha önəmlidir.

- Belə bir fikir var: təhsilli olan cəmiyyətdə problemlər az olur. Bu fikri insanlara bü-tünlüklə necə anlatmaq olar?

Vətəndaşlar təhsilin önəmli olduğunun fərqudədirlər. Bu fərqlilik dövlətlərimizin təhsil alt qatını gücləndirməyə yönəlib. Bu gün həm Azərbaycanda, həm də Türkiyədə getmək istəyən hər kəs üçün məktəp var. Dövlət müəllim ayırıb. Bu gün Türkiyə dövlətinin ən böyük büdcəsi təhsilə ayrılır. Cümhuriyyətin qurulduğundan bu günə Türkiyə dövlətinin təhsilə ayırdığı büdcə həmişə ön sırada olub. Bu gün Türkiyədə təhsil sahəsində çalışan və dövlətin eməkhaqqı verdiyi bir milyon müəllim var. Türkiyənin hər rayonunda universitetqarışıq məktəp var. Oxumaq istəyən üçün məktəp var, hər kəs də oxumaq istəyir. Problem bizim bacarıqlı insan yetişdirmək prosesimizdədir. Yəni, bir qüsür varsa, təhsili həyata keçirənlərdədir, dövlətlərdə deyil.

Söhbətlaşdı
Teranə Məhərrəmova